

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджено передумови становлення інноваційно орієнтованого суспільства в умовах розвитку нової економіки. Систематизовано чинники формування інноваційно орієнтованого суспільства в Україні.

Ключові слова: **інноваційно орієнтоване суспільство, чинники формування інноваційно орієнтованого суспільства, нова економіка.**

Вступ. Домінуючі тенденції розвитку економіки України, які здійснюються на тлі прискорення науково-технічного прогресу, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, глобалізації економіки, посилення міжнародної конкуренції – визначають особливу актуальність і значущість становлення інноваційно орієнтованого суспільства в країні. Низький ступінь стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарської діяльності на рівні держави обумовлює значне відставання економіки України від розвинених економік світу, що негативно позначилося на рівні якості життя населення, економічної стабільності та безпеки держави.

Упродовж останніх десятиріч Україна не спромоглася зробити суттєвих кроків щодо переходу на інноваційну модель економічного розвитку. Технологічний рівень промислового виробництва залишається переважно на рівні третього укладу, тоді як розвинені країни вже переходять на шостий і сьомий уклади. Таке технологічне відставання потребує найрадикальніших дій, особливо за умов сильної розбалансованості промислового виробництва, у структурі якого головні позиції посідають сировинні галузі та галузі первинної обробки, а не високотехнологічні переробні і фондостворюючі галузі.

У науковій літературі проблематиці забезпечення інноваційного розвитку економіки присвячені праці Ю. Бажала [1], О. Лапка [1], Л. Федулової [2], В. Онікієнко [3] та ін. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств ґрунтовно висвітлено в працях О. Кузьміна [4], М. Стадник [5], С. Ілляшенка, В. Божкова, С. Онишко та інших видатних вітчизняних і закордонних вчених. Разом з тим пріоритетними та водночас недостатньо дослідженими залишаються питання розвитку інноваційно орієнтованості українського суспільства.

Постановка проблеми. Сучасні економічні перетворення в Україні відбуваються на тлі розбудови засад нової економіки в розвинених країнах світу. Основною метою представленої статті є виявлення передумов та чинників розвитку інноваційно орієнтованого суспільства в контексті превалюючих тенденцій розвитку нової економіки.

Результати досліджень. Нова економіка сформувалась у другій половині ХХ ст., і представляє собою новий етап у соціально-економічному розвитку сучасної цивілізації, в рамках якої виникли і отримали розвиток раніше невідомі технічні і соціальні інститути, створено напрям еволюції на шляху оптимізації системи соціально-орієнтованої та регульованої ринкової економіки» [6, с.10].

Починаючи з другої половини ХХ ст. активно розвивались три принципово нові економічні моделі, основою яких була інформація. Відомий український вчений В. Мунтіян виділяє такі моделі: інформаційна економіка; інформаціональна економіка; інформаціологічна економіка [2]. Розвиток нової «інформаціологічної економіки», або «економіки нової нормальності» вимагає від лідерів бізнесу краще зрозуміти її, повністю прийняти та розробити нові напрями й стратегії для її реалізації, щоб досягти успіху у найближчі роки.

Нова економіка характеризується чітко визначеною спрямованістю відтворювального процесу на досягнення високої технологічної конкурентоспроможності країни на основі нових знань, технологій та інформації. В таких умовах формується принципово новий механізм економічного зростання, що базується на знаннях і передових технологіях. На перший план виходять інтелектуальні складові товарів і послуг. Вирішальним чинником економічного зростання стає наукомісткість продуктів.

Характерними ознаками нової економіки є: глобальність; інформаціональність (ефективне використання інформації, заснованої на знаннях); інформаціологічність (як основа гармонійного розвитку світової спільноти); перманентна інноваційність; імператив гармонізації інтересів суб'єктів на різних економічних рівнях; соціальна відповідальність; відкритість бізнесу.

Інноваційна епоха, яка обумовлена бурхливим розвитком знань про світ та їх практичним впровадженням в усі сфери життя через постійне оновлення технологій, кількості та якості життєвих благ, зростання і ускладнення інформаційних потоків і форм комунікацій, детермінує становлення нових людських відносин, формування інноваційно орієнтованого суспільства.

Під *інноваційно орієнтованим суспільством* будемо розуміти наявний кадровий потенціал країни з особливими здібностями до інтелектуального розвитку, орієнтацією на інвестиційно-інноваційну активність у виробничій сфері, прагненням реалізовувати креативні новаторські ідеї з обов'язковим дотриманням принципів соціальної відповідальності бізнесу.

Становлення інноваційно орієнтованого суспільства здійснюється під впливом низки чинників науково-технічного, економічного, політичного, інституційного, соціального та культурно-ідеологічного характеру. Виходячи з аналізу наукових джерел, чинники забезпечення розвитку інноваційно орієнтованого суспільства доцільно класифікувати таким чином:

- за характером впливу: зовнішні (екзогенні) ; внутрішні (ендогенні);
- за функціональними ознаками: законодавчі; науково-технічні; економічні; інформаційні; інституційні; соціальні; інфраструктурні; культурні; екологічні; організаційно-управлінські;
- за рівнем формалізації результатів впливу: формальні; неформальні;
- за рівнем економічного впливу: макровпливу; мезовпливу; мікровпливу; нановпливу.

До зовнішніх чинників, що впливають на інноваційно орієнтований розвиток підприємств в умовах становлення нової економіки, віднесемо наступні: інтернаціоналізація та глобалізація світової економіки; ступінь інтегрованості економіки країни у світову економіку, участь у міжнародних інтеграційних об'єднаннях; приналежність країни до країн-центру чи світової периферії, що є наслідком зовнішньої інституціоналізації економічної системи в трьох основних формах – національної, міжнародної та глобальної; рівень міжнародної конкурентоспроможності країни; місце країни в світовому науково-технічному розвитку; спосіб реагування країни на виклики глобалізації (інтенсивний економічний

ріст на базі постіндустріального типу виробництва); ступінь політичної та економічної незалежності країни; тип економічної системи, її інноваційний потенціал.

Таким чином, зовнішні чинники забезпечення інноваційно орієнтованого розвитку підприємств відображають економічну сторону взаємодії суб'єктів із зовнішнім середовищем, здатність системи створювати необхідні у зовнішньому середовищі товари та послуги, що в кінцевому підсумку виявляється у вигляді глобальної адаптації національної економічної системи.

До внутрішніх чинників інноваційно орієнтованого розвитку підприємств належать науково-технічні, економічні, інституційні, соціальні та культурні фактори, які діють на національному рівні та регульовані державою.

Одним з найважливіших *науково-технічних чинників розвитку* інноваційної орієнтованості підприємств є розвиток науки та освіти. Вважається, що не тільки прикладні дослідження і розробки, а й значною мірою фундаментальні дослідження, і, в першу чергу, ті, які ініціюються державою, впливають на національну конкурентоспроможність і продуктивність праці. Останнім часом концептуалізується система трансформації знань, тобто знання розглядаються як основна інформація, що входить і яку інноваційна система отримує із зовнішнього середовища. Ці знання всередині системи трансформуються в нові знання. Знання як результат функціонування системи освіти, лежать в основі побудови інноваційної економіки.

Економічні чинники забезпечують і характеризують макроекономічну ефективність і стабільність в країні, тобто функціональність всіх економічних інститутів. Переважна більшість наукових досліджень в країнах з інноваційно орієнтованою економікою фінансується приватним сектором. У статистичних звітах ЄС вказується, що науково-технічна діяльність приватних компаній сконцентрована в основному на створенні кінцевих продуктів. Частка приватного капіталу у фінансуванні НДДКР у країнах ЄС досягає 55%, а в США - 67% [7, с. 72]. Дослідження з питань перспектив технологічного розвитку виконуються в науково-дослідних установах, які фінансуються з державного бюджету. Інноваційна політика держави спрямована на співпрацю між державним сектором, який виступає постачальником науково-технічних інновацій, і сектором приватного (в т.ч. венчурного) капіталу, як користувача, в процесі реалізації інноваційного продукту, створюваного в країні.

Важливе значення для розвитку інноваційної діяльності та реалізації контрактних відносин економічних агентів має *інноваційна інфраструктура*, що є сукупністю державних і приватних структур, які забезпечують розвиток і підтримку інноваційної діяльності суб'єктів на всіх стадіях інноваційного процесу. Всі типи інноваційних структур здатні вирішувати різноманітні науково-технічні проблеми, а також істотно впливати на регіональний та державний розвиток. Інноваційна інфраструктура визначає темпи розвитку економіки країни і зростання добробуту населення. Досвід розвинених країн свідчить про те, що в умовах глобалізації та міжнародної конкуренції на світовому ринку виграє той, хто має розвинену інфраструктуру створення і реалізації інновацій, тобто ефективний механізм інноваційної діяльності. На початку XXI ст. європейська інноваційна інфраструктура налічувала понад 1,5 тисяч різних інноваційних центрів, у тому числі більше 260 науково-технологічних парків [7].

Соціальні чинники характеризують ступінь розвитку громадянського суспільства, соціального партнерства, соціального капіталу, людського капіталу, соціальної відповідальності бізнесу та ін. Важливим соціальним чинником формування інноваційного суспільства є забезпечення соціальної відповідальності бізнесу. Як зазначено у Звіті про розвиток соціальної відповідальності бізнесу в Україні, підготовленого Українською маркетинговою групою для Офісу координатора системи ООН в Україні [8], соціальна відповідальність бізнесу є одним з ключових факторів для

побудови ефективного діалогу між урядом, бізнесом і громадянським суспільством. Ступінь розвитку соціальної відповідальності бізнесу відображає рівень партнерства між компаніями, урядовими структурами та головними дійовими особами громадянського суспільства під час вирішення соціальних проблем та інноваційного розвитку суспільства в цілому.

Згідно з визначенням Форуму соціально відповідального бізнесу України, соціальна відповідальність бізнесу - відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів. Це активна соціальна позиція компанії, яка полягає у гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участь у вирішенні гострих соціальних проблем [9]. Проведене IBM Institute for Business Value опитування 250 лідерів світового бізнесу показав, що більш ніж 2 / 3 (68%) всесвітньо відомих компаній розглядають корпоративну соціальну діяльність як нове джерело доходів, а майже 54% респондентів впевнені, що корпоративна соціальна діяльність сприяє отриманню нових конкурентних переваг компанії на ринку [10].

Соціально відповідальний бізнес базується на дотриманні морально-етичних принципів, поваги до прав людини, прав працівників і громадськості, а також охороні навколишнього середовища.

Якщо розглядати *культуру інформаційного суспільства* в аспекті її технологічних властивостей, то дослідники її характеризують як «кліп-культуру», що породжує «кліпову свідомість». Е. Тоффлер, розглядаючи майбутнє суспільство, зазначає, що в ньому образи та асоціації, які створюють «ментальну модель дійсності» та скріплюють нашу картину світу, поміщають нас у простір і час і визначають «наше місце в структурі особистісних взаємин», формуються за допомогою перетворення інформації. Якщо в традиційному суспільстві, товаристві «першої хвилі», повідомлень, насичених інформацією, було мало, так само, як і образів, що були дійсно привабливими, то «друга хвиля» запропонувала суспільству новий засіб соціалізації - засоби масової комунікації [11]. Деякі з них стереотипізувалися, трансформувалися в іконічні зображення, і завданням людини стало вибір та маніпуляція цими іміджами, каталогізованими в «картотеці файлів». Третя ж «хвиля» не просто прискорює темп інновацій, вона трансформує глибинну структуру інформації, і людина втрачає здатність адекватно часу оновлювати цю «іміджеву базу даних». Звідси - разові предмети споживання, одноразове мистецтво, прагнення уникнути довготривалих контактів, міцних емоційних зв'язків, повсюдне захоплення туризмом.

Цей новий тип культури, який Тоффлер позначає як кліп-культуру, заснований на «кліпах» інформації: оголошеннях, командах, клаптиках новин, які не піддаються класифікації - «частково тому, що вони не вкладаються в старі категорії, частково тому, що мають дивну, текучу, незв'язану форму» [11]. При цьому споживачі інформації не мають можливості позичити готову модель реальності, а повинні самі конструювати її.

Серед основних напрямів формування інноваційної культури в Україну виділимо наступні:

- посилення ролі національних засобів масової інформації у формуванні інноваційної культури суспільства, пропаганді цінностей інтелектуальної праці і вільного інноваційного підприємництва;
- розвиток освітньо-інформаційних програм стимулювання впровадження інновацій на всіх рівнях суспільної діяльності;
- розвиток управлінської та правової культури фахівців, підвищення рівня економічної, юридичної та інформаційної освіченості громадян;
- державна підтримка науково-популярних публікацій, програм та видань;

– підтримка провідних вчених України, пропаганда сучасних досягнень науки для майбутнього українського суспільства.

Висновки. Особливості формування інноваційного суспільства у розвинених країнах світу супроводжуються становленням економічних та технологічних укладів, структурні елементи яких формуються під впливом тенденцій нової економіки. Стратегічним напрямом трансформації національної економіки є формування інноваційно орієнтованого суспільства, підвищення інноваційної активності суб'єктів господарської діяльності.

Розвиток інноваційно орієнтованого суспільства є передумовою досягнення сталих темпів зростання економіки та підвищення якості життя населення. До стратегічних цілей розвитку інноваційно орієнтованого суспільства варто віднести такі: розроблення та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери суспільного життя; забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення; розвиток національної інноваційної інфраструктури; державна підтримка нових «електронних» секторів економіки та ін.

Список використаної літератури:

1. Інноваційний розвиток економіки та напрямки його прискорення: Наукова доповідь / Ю.М. Бажал, І.В. Одотюк, М.С. Данько, О.О. Лапко та ін.; ред. В.П. Александрова / НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К.: Ін-т економічного прогнозування, 2002. – 80 с.
2. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: «Основа», 2006. – 592 с.
3. Онікієнко В.В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / В.В. Онікієнко, Л.М. Ємельяненко, І.В. Терон; за ред. В.В. Онікієнка. – К.: РВПС НАН України, 2006. – 480 с.
4. Кузьмін О. Фактори інноваційного розвитку підприємств / О. Кузьмін, Т. Кужда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11391
5. Стадник В.В. Системне забезпечення мотивації інноваційного розвитку підприємницьких структур: моногр. / В.В. Стадник. – Хмельницький: ХНУ, 2009. – 271 с.
6. Игнацкая М. Новая экономика: опыт структурно-функционального анализа / М. Игнацкая. – М.: Едитория УРСС, 2005. – 304 с.
7. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: [Т.2]: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.
8. Звіт про розвиток соціальної відповідальності бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/SURVEY_UKR.pdf
9. Attaining Sustainable Growth Through Corporate Social Responsibility. IBM Institute for Business Value, 2008. – P. 3. – С. 3–24.
10. Куліш А. Соціальна відповідальність бізнесу в банківській сфері у запитаннях і відповідях / А. Куліш. – К., 2008. – 80 с.
11. Toffler A. The Adaptive Corporation. Aldershot, 1985. P. 100.

**СИМЧЕНКО Н.О., МОХОНЬКО Г.А. ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ
ИННОВАЦИОННО ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБЩЕСТВА**

В статье исследуются предпосылки становления инновационно ориентированного общества в условиях развития новой экономики. Систематизированы факторы формирования инновационно ориентированного общества в Украине.

Ключевые слова: инновационно ориентированное общество, факторы формирования инновационно ориентированного общества, новая экономика.

**SIMCHENKO N.O., MOKHONKO G.A. FACTORS OF INNOVATION
ORIENTATION OF THE SOCIETY**

This article examines the formation of innovation-oriented society in the development of the new economy. Factors of formation of the innovative oriented society in the Ukraine are systematized and revealed.

Keywords: innovative oriented society, factors of creating of innovation oriented society, new economy.